

НАПРЯМ 2. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-4>

ФІЗИЧНА ОСОБА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Токарева В. О.

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

У науці висуваються твердження, що під час використання інформаційно комунікаційних технологій, виникає самостійно діючий суб'єкт права, володіючий соціальним статусом та соціальними ролями, особистою та соціальною ідентичністю, що таку «електронну особу» доцільно кваліфікувати в якості нового суб'єкта права на рівні із іншими суб'єктами цивільного права [1, 2]. Уявляється, що в означеній ситуації відбувається термінологічна змішування таких категорій як електронна особа та цифрова ідентичність. Адже, термін, електронна особа застосовується для позначення роботів із високорозвиненим інтелектом, які можуть мати фізичне перевтілення [3]. «Електронна особа (особистість)» застосується у Резолюції Європейського Парламенту від 17 лютого 2018 року з питань цивільно-правових норм про робототехніку, якою передбачається наділення роботів які іменуються «електронною особою (особистістю)» низкою прав та обов'язків [4].

Внаслідок використання інформаційно комунікаційних технологій та реєстрації цифрового профілю не створюється новий суб'єкт права, за цифровим профілем так би мовити «ховається» громадянин або юридична особа. Відповідно, права та обов'язки цифрової особи або цифрової ідентичності є правами та обов'язками, які не породжують нового суб'єкта цивільного права [5]. Тож, висловлюється думка, що як такої «цифрової особи» не існує, є лише проекція фізичної особи у віртуальному середовищі, а учасниками цивільних правовідносин залишаються реальні суб'єкти права – фізичні та юридичні особи, які лише реалізують свої повноваження у цифровому просторі [6]. Новітні технології дозволяють особам створювати свою цифрову

проекцію, яка відображає реальну особу, надаючи йому можливість приймати участь у цивільному обігу в мережі [7].

Слушне висловлювання, що цифрова ідентичність ідентифікує себе із особою користувача та його соціальною ідентичністю. Мова йде про опосередковану (через ланку особи користувача) соціальну та особисту ідентифікацію [8]. Таким чином науковці уточнюють, про опосередковану участь особи в мережі з одного боку науковці вводять цифрову ідентичність у віртуальний простір для автономних дій, з іншої сторони, уточнюють, що ідентичність діє опосередковано через фізичну особу.

З урахуванням, того, що розуміння слова «віртуальний» надане у тлумачних словниках зводиться до «неіснуючого, але можливого» [9], відповідно «віртуальна особа» може бути визначена як така, що не існує, а з тим, використання даного слова для позначення проекції суб'єкта в Інтернеті є не самою вдалою, тому більш доцільно застосування терміну «цифрова ідентичність або особа» [10]. З твердженням А. Мінаєва «цифровий» дослівно тлумачиться, як позначений цифрами, виражений у цифрах». Не ставиться питання про визнання цифрової ідентичності в якості самостійного суб'єкта права, мова йде про вираження думок, образів (у тому, числі фотографічних), результатів діяльності реально існуючої фізичної особи у цифровій формі, коли цифрова ідентичність виступає цифровим образом (формою) реальної особи. Вочевидь, що образ не може приймати самостійних рішень, на може виступати вольовим суб'єктом та не може бути творцем. Звертаючись до понять та термінів, які використовуються для конструювання та позначення проекції фізичної особу як суб'єкта права в мережі, слід зазначити, що «цифрова ідентичність», «цифровий аватар», не можуть володіти правосуб'єктністю та не можуть від власного імені виступати учасниками тих чи інших правовідносин. За твердженням науковця, у такому випадку суб'єктом права виявиться не людина, а набір персональних даних, виражений через образ у мережі. Отже, «цифрова ідентичність», «цифровий аватар» не є самостійними суб'єктом права, та означені категорії вірогідніше можуть виступати об'єктом правовідносин в мережі [10].

За визначенням В.Н. Мортези людина, користуючись Інтернетом, створює власну цифрову копію, яка реалізує за них права та свободи в віртуальному середовищі [11]. Аналогічно до вищезазначених позицій В.Н. Мортеза пропонує розглядати цифрову ідентичність в Інтернеті в якості створення та презентації особи у віртуальному середовищі, яке може співпадати із ідентичністю реальної фізичної особи або не співпадати з нею, у разі створення не справжньої, фейкової цифрової особи [11]. Стосовно змістовного наповнення категорії «цифрова

ідентичність», то поряд із поширеною позицією, що цифрову ідентичність складають персональні дані про фізичну особу, як віртуальний або «цифровий» образ (nickname, мережеве ім'я), IP-адреса в мережі Інтернет [8], висувається думка, що розуміння цифрової ідентичності не вичерпується цими згаданими складовими. Так, С. Кроуфорд зазначає: що розуміння ідентичності є значно ширшим ніж механічна дія зі співставлення особи її цифровою ідентичністю, та включає інші аспекти. Особа яка сприймається іншими (в іграх: віртуальних світах) є ідентичністю цієї особи: в свою чергу ця ідентичність формується у взаємодії та внаслідок комунікації з іншими особами, під час дискурсу. Тому, із ідентичністю тісно пов'язана репутація, будучи сформованою певною групою та у певному контексті [12]. Таким чином, цифрова ідентичність, не вичерпується лише низкою персональних даних. На думку С. Кроуфорда ідентичність є колективним (груповим) проектом, що створюється в умовах комунікації, в яких діє особа та яка підлягає ідентифікації. У аватара (науковець не проводить різницю між цифровою ідентичністю та аватаром) є визначенні характеристики, зв'язки (відносини) та інтереси, які виникли внаслідок його пригод у визначених світах, які взяті разом як «хмара» репутації, досвіду та об'єктивних чинників, складають його «ідентичність», яку неможливо передбачити в момент її народження або (створення) аватара.

За визначенням А. Кравченко, поняття «цифрова ідентичність» охоплює всі дані про особу, які зберігаються у інформаційному просторі, а відповідно персональні дані, які можуть бути зібрані без відома особи. Цифрова ідентичність є вельми широким поняттям, включає данні які носять конфіденційний та особистий характер, персональні данні та данні про взаємодію особи у Інтернет середовищі [13]. Поняття цифрової ідентичності тісно пов'язано із категорією «цифрового сліду» (digital footprint), того, що особа залишає у мережі Інтернет під час користування: мітки геолокації, фото, відео, повідомлення, пошукові запити, паролі, номери карток, пости в соціальних мережах тощо. Данні «цифрового сліду» представляють значну цінність для маркетологів, політтехнологів та інших. А витoki персональних даних відбуваються досить регулярно, про що свідчать новини.

У цифровому середовищі, фізична особа виступає у відносини у мережі опосередковано через свою проекцію, цифрову ідентичність, зміст якої складає сукупність всієї інформації про особу цифровому просторі, а саме: персональні дані, «цифровий слід», цифрову репутацію, дані про взаємодію із іншими суб'єктами в мережі

та інформацію про будь-які вчинювані дії, навіть, якщо вони були видалені із публічного доступу в Інтернеті, тощо.

Література:

1. Аксенова М. А. Концепция «электронного лица» в правовом пространстве. *Юрист*. 2020. № 7. С. 18–24.

2. Стефанчук М. О. Теоретичні засади правосуб'єктності фізичних осіб та особливості її здійснення : дис. ... доктора юридичних наук. К., 2020. С. 7.

3. Кармаза О., Грабовська О. Електронна особа (особистість) як суб'єкт правовідносин у цивілістичному процесі. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 5–10.

4. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103 (INL)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html

5. Бельский В. Ю., Майкова В. П., Молчан Э. М., Левицкая А. А. Цифровая трансформация личности в виртуальной реальности. *Социально-гуманитарные знания*. 2021. № 4. С. 23–29

6. Цифровизация гражданского оборота: правовая характеристика «искусственного интеллекта» и «цифровых» субъектов (цивилистическое исследование) : монография: в 5 т. Т. III / отв. ред. Л. Ю. Василевская. М. : Изд-во Проспект, 2021. 283 с.

7. Лутова Д. В. Виртуальная личность: доктринальные и практические проблемы идентификации субъектов. *Уральский журнал правовых исследований*. 2022. № 2. С. 68–73.

8. Хабриева Т. Я., Черногор Н. Н. Право в условиях цифровой реальности. *Журнал российского права*. 2018. № 1. С. 85–102.

9. Решенин С. А. Виртуальная личность как актор и элемент социальной структуры виртуальных сетевых сообществ. *Вестник Кемеровского государственного университета*. 2013. № (2–1). С. 243–248.

10. Минаева А.И. Индивидуальные субъекты права в условиях развития цифровых технологий: проблемы теории и практики. *Юридическая наука*. 2021. № 8. С. 3–7.

11. Morteza V.N. Person and Personality in Cyber Space: A legal analysis of virtual identity. *Masaryk University Journal of Law and Technology*. 2016. Vol 10(1). P. 1–17.

12. Crawford S. P., Who's in Charge of Who I Am? Identity and Law Online. *New York Law School Law Review, Cardozo Legal Studies Research Paper*. 2004. № 130. Vol. 49. P. 211.

13. Кравченко А. Цифровая идентичность человека. Как ее защитить? URL: <https://www.ukrinform.ru/amp/rubric-society/3316996-cifrova-a-identichnost-celoveka-kak-ee-zasitit.html>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-293-0-5>

ІНСТИТУТ РЕЄСТРАЦІЇ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ГРОМАДЯН ЯК КОМПЛЕКСНА ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО СТАНУ І РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Чорний О. О.

*кандидат філософських наук,
науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень імені І. Ф. Кураса
Національної академії наук України
м. Київ, Україна*

Так звана радянська «прописка», запроваджена у колишньому СРСР у 1932 р., на жаль, залишається в Україні одним із суттєвих рудиментів комуністичного режиму.

Конституційний Суд України своїм рішенням № 15-рп/2001 від 14 листопада 2001 р. визнав цей соціальний інститут неконституційним і по суті скасував «прописку». У 2003 р. було прийнято Закон України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», яким запроваджено правило добровільної реєстрації громадян за місцем проживання або перебування. Це було значною мірою символічним рішенням, адже «прописка» по суті отримала лише нову назву – реєстрація, залишаючись залежною не тільки від добровільності громадянина.

1 грудня 2021 р. набрав чинності Закон України від 5 листопада 2021 р. № 1871-ІХ «Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні» [1], за яким реєстрація отримала сучасний – електронний вигляд.

Щоправда, окремі державні органи виконавчої влади взагалі позбавили деякі процедури і сервіси прив'язки до реєстрації місця проживання: оформлення пенсій, отримання медичної допомоги, подання заявки на субсидію. При працевлаштуванні прописку не вимагають навіть у держустановах.

Це створило підстави для зменшення суспільного інтересу до проблеми і поширення уявлень про те, що прописка в Україні давно